

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА»

THEORETICAL APPROACHES TO INTERPRETATION OF THE «ENERGY SECURITY» CONCEPT

У статті розглянуто питання визначення сутності понять «національна безпека» та «енергетична безпека». Висвітлено низку думок вітчизняних і зарубіжних науковців та фахівців у сфері забезпечення енергетичної безпеки. Проаналізовано законодавчу базу забезпечення державної політики з енергетичної безпеки.

Ключові слова: енергетична безпека, енергоємність, конкурентоспроможність, потенціал.

В статье рассмотрены вопросы определения сущности понятий «национальная безопасность» и «энергетическая безопасность». Освещены мысли отечественных и зарубежных ученых и специалистов

по поводу обеспечения энергетической безопасности. Проанализирована законодательная база обеспечения государственной политики энергетической безопасности.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, энергоёмность, конкурентоспособность, потенциал.

The questions determine the essence of the concept of «national security» and «energy security». Reveals the number of opinions domestic and foreign scholars and experts in the field of energy security. Analyzed the legal framework to ensure national energy security policy.

Key words: energy security, energy, competitiveness, potential.

УДК 351.862.4(465)

Миколук О.А.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Хмельницький національний
університет

Постановка проблеми. В умовах фінансової, економічної та політичної кризи, а також невизначеності подальших перспектив розвитку держави на протязі останніх років забезпечення енергетичної безпеки України набуває пріоритетності вирішення. Енергетична безпека є невід'ємною складовою частиною економічної та національної безпеки, необхідною умовою існування і розвитку держави. Наявність необхідного рівня енергетичної безпеки держави визначає забезпеченість її енергетичними ресурсами та захист національних інтересів.

Висока енергоємність національної економіки та залежність від імпорту паливно-енергетичних ресурсів значно знижує конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробника та спричиняє негативний вплив на розвиток соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність досліджуваної тематики з енергетичної безпеки знайшла відображення у багатьох працях провідних науковців та спеціалістів у галузі енергетичних питань, таких як: Г.В. Бондаренко, Ю.В. Дзядичевич, М.Г. Земляний, В.І. Мунтян, І.В. Плачков, А.В. Прокіп, А.І. Шевцов [2; 5; 14; 18; 32]. У своїх наукових дослідженнях вони окреслюють питання, пов'язані з економічною природою безпеки держави, системами показників, методологічними і теоретичними проблемами оцінки.

Незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямі, залишаються питання, що потребують додаткового аналізу, зокрема визначення та змістовного наповнення виникнення та трактування поняття «енергетична безпека».

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основних підходів до визначення сутності поняття «енергетична безпека» як складової частини економічної та національної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Енергетична безпека» як економічна категорія

розглядається експертами та фахівцями з даної тематики досить різносторонньо, враховуючи різні точки зору. Це, своєю чергою, викликає недостатньо обґрунтований та різноманітний економічний зміст.

Використовуючи надбання науковців, систематизуємо існуючі визначення енергетичної безпеки (табл. 1).

Слід зауважити, законодавче забезпечення державної політики у сфері енергетичної безпеки представлено низкою нормативно-правових актів, що відображено в табл. 2.

Поняття енергетичної безпеки, як показує аналіз, дуже складне і різнобічне. Зокрема, Світова енергетична рада розглядає енергетичну безпеку як упевненість у тому, що енергія буде наявна в тій кількості і тій якості, яка необхідна в даних економічних умовах. Стан захищеності відповідає в нормальних умовах забезпеченню у повному обсязі обґрунтованих потреб, у надзвичайних ситуаціях – гарантованому забезпеченню мінімально необхідного обсягу потреб. Ще одне визначення енергетичної безпеки подано у проекті Закону України «Про енергетичну політику України», де під нею розуміють задоволення на оптимальному рівні поточних і перспективних потреб держави у ПЕР як у звичайних умовах розвитку економіки, так і в надзвичайних ситуаціях. Основою її є сталий розвиток власного паливно-видобувного та енергетичного комплексу, ефективно використання палива, енергії, охорона довкілля [18].

Опираючись на думку дослідників Державного комітету з енергозбереження, відмітимо, що енергетична безпека держави – це стан своєчасного задоволення поточних та перспективних потреб громадян, держави та економіки у необхідній якості з необхідним рівнем надійності у звичайних умовах з урахуванням потенціалу раціоналізації енерговикористання [16].

Перелік існуючих підходів до трактування категорій «безпека» та «енергетична безпека»

Дослідники	Сутність понять «безпека», «національна безпека», «енергетична безпека»
Трактування поняття «безпека»	
Платон [17]	Відсутність небезпеки для людини
Аристотель [1]	Самозбереження, «...природна властивість людини – природа наділила кожну істоту почуттям любові до себе...»
Демокрит [12]	Можливість людини пристосуватись до умов проживання
Г. Гегель [26]	«Загроза суспільній безпеці»
А. Качинський [9]	«Безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, а також довкілля в різних сферах життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз»
Я. Жаліло [8]	«Стан захищеності» означає відсутність системоруйнівальних загроз, тобто тих із них, які не можуть бути органічно подолані в рамках механізмів, іманентних даній соціально-економічній системі»
В. Васькова [8]	Найвища цінність, що, своєю чергою, має дві характерні риси: соціальну та індивідуальну
І. Гнибіденко, А. Колот, О. Новіков [26]	«Безпека – це стан захищеності суспільства, який дає змогу йому визначати політику держави відносно його громадянського і демократичного становлення та розвитку через реалізацію і підвищення своїх прав і свобод»
А. Баланда [3]	Безпека – це дії держави, особистості та суспільства, які спрямовані на попередження й усунення загроз і посягання на матеріальні та духовні цінності
Трактування поняття «національна безпека»	
Г. Браун [33]	«Здатність зберігати фізичну цілісність та територію, підтримувати економічні відносини між іншими країнами світу, на різних рівнях захищати від зовнішнього негативного впливу свої інтереси і систему управління, контролювати свої кордони»
А. Васкес, К. Норр, Д. Кауффман, А. Архарія, Уолферс [12]	Найбільш значимі цінності суспільства
Закон України «Про основи національної безпеки України» [24]	«Захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам... під час виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам»
Трактування поняття «енергетична безпека»	
Постанова КМУ [19]	«Своєчасне, повне і безперерйне забезпечення паливом та енергією необхідної якості матеріального виробництва, невиробничої сфери, населення, комунально-побутових та інших споживачів; запобігання шкідливому впливу на довкілля, транспортування, перетворення і споживання паливно-енергетичних ресурсів в умовах сучасних ринкових відносин, тенденцій та показників світового ринку енергоносіїв»
М. Ковалко, А. Шидловський, В. Кухар [10]	«Стан захищеності життєво важливих «енергетичних інтересів» особистості, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз; ці інтереси полягають у безперерйному забезпеченні споживачів економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами прийнятної якості за нормальних умов та в надзвичайних ситуаціях»
В. Бараннік, В. Вербинський, А. Дорошкевич, А. Шевцова [32]	«Стан готовності ПЕК країни щодо максимально надійного, технічно безпечного, екологічно прийнятного, економічно ефективного та достатньо обґрунтованого енергозабезпечення економіки держави й населення, а також щодо гарантованого забезпечення можливості керівництва держави у формуванні і здійсненні політики захисту національних інтересів у сфері енергетики без зовнішнього і внутрішнього тиску»
В. Микитенко [13]	Поєднання потенціалів: економічного, політичного, техніко-технологічного, ресурсного і власне енергетичного, а також факторів: наукового, географічного, організаційного, управлінського тощо
О. Суходоля [28]	Стан захищеності життєво важливих «енергетичних інтересів» особистості, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує безперерйне задоволення споживачів економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами прийнятної якості за нормальних умов й у надзвичайних ситуаціях
Енергетична стратегія на період до 2030 р. [7]	«Це досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно прийнятного забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери країни, а також створення умов для формування й реалізації політики захисту національних інтересів у сфері енергетики»

Законодавчі документи щодо енергетичної безпеки держави

Назва нормативно-правового акту	Стратегія національної безпеки України [27]
	Енергетична стратегія України на період до 2030 р. [7]
	Закон України «Про електроенергетику» [20]
	Закон України «Про нафту та газ» [21]
	Закон України «Про трубопровідний транспорт» [22]
	Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [23]
	Кодекс України «Про надра» [11]
	Закон України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період» [25]

Враховуючи законодавче закріплення змісту енергетичної безпеки та провівши аналіз основних законодавчих актів щодо її забезпечення, виділимо основні цілі забезпечення енергетичної безпеки в Україні, а саме:

- надійне забезпечення енергетичними ресурсами потреб національної економіки і населення в об'єктивно необхідних обсягах;
- надійне та ефективне функціонування і розвиток галузей і підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- забезпечення на державному рівні соціальної спрямованості енергетичної політики щодо енергозабезпечення населення та працівників ПЕК;
- зменшення шкідливого впливу від діяльності об'єктів ПЕК на навколишнє середовище й населення відповідно до внутрішніх та міжнародних вимог.

До головних принципів діяльності суб'єктів енергетичної безпеки у сфері енергетики можна віднести:

- пріоритет прав людини та верховенство права;
- баланс інтересів особи, суспільства, національного господарства і держави, їх взаємна відповідальність та адекватність заходів захисту їх інтересів реальним і потенційним загрозам в енергетичній сфері;
- пріоритет вітчизняних цінностей у галузях енергетики та пов'язаних із нею сферах [7].

Нинішній рівень енергетичної безпеки України за багатьма її складниками є незадовільним. Головними чинниками цього є:

- надвисока енергоємність споживання енергетичних продуктів у галузях економіки і соціальної сфері;
- значна частка імпорту в балансі енергоспоживання з переважною часткою імпорту з однієї країни природного газу, ядерного палива, нафти;
- нераціональна структура паливно-енергетичних балансів (ПЕБ) країни;
- зниження ефективності виробництва і транспортування енергетичних продуктів;
- високий рівень шкідливого впливу об'єктів енергетики на навколишнє середовище [6].

Отже, наявність достатнього рівня енергетичної безпеки держави сигналізує про її успішний розвиток. Енергетично забезпеченою вважається країна, що спроможна забезпечити в необхідному обсязі споживачів як у повсякденному житті, так і під час виникнення економічних, політичних та інших загроз.

Українська економіка є однією з найбільш енергоємних у світі: на виробництво одиниці ВВП витрачається у три-п'ять разів більше енергії, ніж у країнах Європи [4]. Енергоємність ВВП в Україні становить близько 0,63 кг умовного палива/грн. [5], що є критичною межею порогового значення. Результатом високої енергоємності є надмірне споживання енергоресурсів та постійне збільшення імпорту вуглеводнів в Україну, а її причиною – надмірне споживання в галузях економіки енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції. Відповідно до Енергетичної стратегії України, планується зменшення енергоємності ВВП до 2030 р. на 50% [6], що потребує значних інвестицій. Проте кошти окупляться в майбутньому за рахунок підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного товаровиробника, зменшення імпорту енергоносіїв, поліпшення енергобезпеки та зниження вуглецевих викидів у навколишнє природне середовище [16].

Енергетична безпека України на сучасному етапі розвитку держави перебуває на досить низькому рівні, оскільки більшу частину енергетичних ресурсів, таких як нафта та газ, ми імпортуємо з інших країн. Висока паливо- та енергоємність вітчизняних товарів (10–80% їх собівартості) спричиняє низьку енергоефективність національної економіки та знижує конкурентоспроможність українських товаровиробників на світовому ринку.

Таким чином, загострення ринкових факторів функціонування енергетичного комплексу України обумовлює необхідність ефективного управління ним та здійснення низки першочергових заходів забезпечення енергетичної безпеки [31]:

- розробки та реалізації прозорої та дієвої нормативно-правової бази функціонування всіх галузей енергетики (координація та контроль діяльності державних енергетичних систем, атомної енергетики, природних монополій);

- посилення боротьби з тіньовою економікою;
- гарантованості та контролю з боку державних органів виконавчої влади та місцевих органів самоуправління щодо надійного енергозабезпечення всіх галузей економіки;
- створення загальнодержавного фонду енергозбереження;
- суворого обліку та контролю енергоспоживання в економіці.

Отже, підсумовуючи вищевикладене та керуючись необхідністю систематизації поглядів та думок провідних фахівців у сфері енергетичної безпеки, пропонується під енергетичною безпекою розуміти стан цілковитої захищеності загальнодержавних енергетичних інтересів (населення, підприємств, установ і організацій, галузей економіки), який ґрунтується на ефективно діючому паливно-енергетичному комплексі та системі взаємозв'язків, що врегульовані на законодавчому рівні шляхом розробки і реалізації державної енергетичної політики, основою якої є ефективне запобігання та усунення наявних чи потенційних загроз в енергетичній сфері.

Висновки з проведеного дослідження. Питання енергетичної безпеки є підтвердженням необхідності наукового та законодавчого закріплення розвитку в даній сфері. Це дасть змогу визначити пріоритетність виявлення негативних факторів впливу на стан забезпечення енергетичної безпеки і сприятиме досягненню інтенсивного економічного зростання, зміцненню конкурентних позицій вітчизняних товаровиробників та покращання рівня життя населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аристотель. Політика : в 4-х т. / Аристотель. – М. : Политиздат, 1983. – Т. 2. – С. 260.
2. Бондаренко Г.В. Енергетична безпека як визначальна складова економічної незалежності України / Г.В. Бондаренко, В.О. Щерба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N152/N152p098-108.pdf.
3. Воропай Н.И. Электроэнергетика и экологические аспекты национальной безопасности / Н.И. Воропай, Г.Б. Славин, М.Б. Чельцов // Энергетика: економіка, технології, екологія. – 2000. – № 3. – С. 4–9.
4. Горбулін В.П. Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від «суспільства розвитку» до громадянського суспільства / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2005. – № 2. – С. 7–15.
5. Дзяди́кевич Ю.В. Шляхи гарантування енергетичної безпеки України / Ю.В. Дзяди́кевич // Інноваційна економіка. – 2014. – № 3. – С. 25–30.
6. Енергетична безпека України: чинники впливу, тенденції розвитку / За ред. М.П. Ковалка, А.К. Шидловського, В.П. Кухаря. – К. : Енергозбереження, 1998. – 160 с.
7. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>.
8. Жаліло Я. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку / Я. Жаліло // Стратегічна панорама. – 2004. – № 3.
9. Качинський А. Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні методи / А. Качинський. – К., 2003 – С. 14.
10. Енергетична безпека України: чинники впливу, тенденції розвитку / М.П. Ковалко, А.К. Шидловський, В.П. Кухар. – К. : НАНУ, 1998.
11. Кодекс України «Про надра» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/132/94>.
12. Кушнарєнко С.П. Античная философия: [учеб. пособ.] / С.П. Кушнарєнко, Я.В. Кушнарєнко. – Новосибирск : НГТУ, 2003. – 58 с.
13. Микитенко В.В. На чому базується енергетична безпека держави / В.В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2005. – № 3. – С. 41–47.
14. Мунтіян В.І. Економічна безпека України : [монографія] / В.І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
15. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/416/>.
16. Новицький М.А. Організаційно-правові засади державного управління у паливно-енергетичному комплексі України : дис. ... канд. юрид. наук / М.А. Новицький. – Ірпінь, 2005. – 233 с.
17. Платон. Сочинения : в 3-х т. / Платон. – М., 1968. – Т. 1. – С. 289.
18. Плачков І.В. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє / І.В. Плачков, С.Г. Плачкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-1>.
19. Постанова КМУ «Про утворення державного підприємства «Енергоринок» від 05.05.2000 № 755.
20. Про електроенергетику : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/575/97-вр>.
21. Про нафту та газ: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2665-14>.
22. Про трубопровідний транспорт : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/192/96>.
23. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/39/95>.
24. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003, зі змінами та доп., внесеними Законом України від 07.08.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
25. Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/307-16>.
26. Соціальна безпека: теорія та практика : [монографія] / І.Ф. Гнибіденко, А.М. Колот, О.Ф. Нови-

кова [та ін.] ; за ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 22.

27. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 13. – С. 50. – Ст. 874.

28. Суходоля О.М. Енергоефективність економіки у контексті національної безпеки: методологія дослідження та механізми реалізації : [монографія] / О.М. Суходоля. – К. : НАДУ, 2006. – 400 с.

29. Указ Президента України від 27.12.2005 № 1863 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1863/2005>.

30. Указ Президента України від 06.03.2006 № 201/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/201/2006>.

31. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=260994>.

32. Шевцов А.І. Енергетична безпека України: стратегія та механізми забезпечення / А.І. Шевцов, М.Г. Земляний, А.З. Дорошкевич / За ред. А.І. Шевцова. – Дніпропетровськ : Пороги, 2002. – 264 с.

33. Brown is UK's new prime minister [Електронний ресурс]. – Режим доступу : news.bbc.co.uk/.

АУТСОРСИНГ: КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ OUTSOURCING: CLASSIFICATION OF ITS TYPES

Статтю присвячено актуальному питанню теорії управління підприємством на основі аутсорсингу, а саме класифікації його видів. Розглянуто та узагальнено наукові підходи до класифікації аутсорсингу. Узагальнено й уточнено класифікаційні ознаки, запропоновано авторський підхід до класифікації видів аутсорсингу та надано характеристику основних із них.

Ключові слова: аутсорсинг, аутсорсер, бізнес-процес, види аутсорсингу, класифікація аутсорсингу.

Статья посвящена актуальному вопросу теории управления предприятием на основе аутсорсинга, а именно классификации его видов. Рассмотрены и обобщены научные подходы к классификации аутсорсинга. Обобщены и уточнены классификационные

признаки, предложен авторский подход к классификации видов аутсорсинга и охарактеризованы основные из них.

Ключевые слова: аутсорсинг, аутсорсер, бизнес-процесс, виды аутсорсинга, классификация аутсорсинга.

This article is devoted to the theory of enterprise management based on outsourcing, namely classification of its types. It considers and generalizes scientific approaches to outsourcing classification. The article also gives an overview and clarifies the classification criteria, proposes author's approach to classification of outsourcing types and presents a distinctive characteristic of the main types.

Key words: outsourcing, outsourcer, business process, outsourcing types, outsourcing classification.

УДК 338.465.2

Нищенко О.В.

аспірант кафедри підприємництва та бізнесу
Київський національний університет технологій та дизайну

Постановка проблеми. Поняття «аутсорсинг» уже майже три десятиліття використовується в закордонній бізнес-практиці, але, незважаючи на це, питання класифікації аутсорсингу залишається відкритим. Багато українських і закордонних учених намагались у своїх працях розробити класифікацію, яка би відповідала сьогоднішнім економічним реаліям. Проте єдиної класифікації аутсорсингу немає, навпаки, є велика кількість різноманітних підходів до класифікації, які базуються на схожих критеріях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації аутсорсингу стало предметом дослідження багатьох науковців сучасності, зокрема: О.Н. Руденко і Є.А. Кудінової [1], К.О. Горової [2], Ю.Н. Грибової і О.В. Боговиза [3], К.Ю. Воробйова [4], О.Ю. Рижак [5], А.О. Сاینчук [6], І.В. Яцкевич [7], П.В. Бріня і О.В. Прохоренко [8], О.І. Микала [9], О.В. Манойленко [10] та ін. Зважаючи на вагомий внесок науковців у розвиток цього питання, все ж таки невирішеним

залишається питання узагальнення досвіду та формалізації єдиного наукового підходу до класифікації видів аутсорсингу.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз існуючих наукових підходів до класифікації аутсорсингу та розробка авторської класифікаційної системи аутсорсингу, яка відповідає сучасним економічним реаліям.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи світовий розвиток теорії аутсорсингу як наукового предмету дослідження, можна зауважити, що більшість закордонних науковців виділяють як головну класифікаційну ознаку аутсорсингу вид діяльності, згідно з якою аутсорсинг класифікують на: виробничий, ІТ-аутсорсинг і аутсорсинг бізнес-процесів.

Розглянувши праці зарубіжних і вітчизняних дослідників, автор дійшов висновку, що серед них немає єдиного підходу до класифікації аутсорсингу: класифікаційних ознак багато, кожен науковець у своєму дослідженні доповнює